

ÇAĞIMIZDA CAMİ MİMARİSİNDE ARAYIŞLAR ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI (18-20 KASIM 2016)

GİRESUN

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ

GİRESUN İL ÖZEL İDARESİ

GİRESUN İL MÜFTÜLÜĞÜ

GİRESUN İSLAMİ İLİMLER VAKFI

İLİM YAYMA CEMİYETİ

TÜRK İSLAM SANATLARI MİMARİSİ
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN, Ordu Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Saim ARITAN, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Amir Pasic, Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA) İstanbul
Prof. Dr. Cemil Akbar, King Faysal University, Saudia Arabia
Prof. Dr. Halit ÇAL, Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Haşım KARPUZ, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ, Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammed Osman, Suâc University, Egypt
Prof. Dr. Necmettin Tozlu, Bayburt Üniversitesi
Prof. Dr. Sheble Ibrahim Ubaid, Cairo University, Egypt
Prof. Dr. Yılmaz CAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer İskender TULUK, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Aziz DOĞANAY Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Eyüp NEFES, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Kemal ÖZKURT, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Mohammedmoin SADEQ, Qatar University, Qatar
Doç. Dr. Norwina b. Mohd Nawawi, İnternational İslamic University, Malaysia
Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ, Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gazanfer İLTAR, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Bijaya SHRESTHA, Kathmandu, Nepal

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ
Arş. Gör. Faruk NARMANLI
Mehmet FATSA

SEKRETERYA

Arş. Gör. Faruk NARMANLI
Arş. Gör. Yavuz Selim GÖL
Arş. Gör. Hüseyin ALGUR

KAPAK TASARIMI

Hüseyin ALGUR

DİZGİ

Sancak Murat BAYRAK
Seyfullah KARA

ISBN

978-975-2481-01-5

YAYIMCI SERTİFİKA

36173

KASIM 2017

**GİRESUN ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ YAYINLARI
NO:1**

İÇİNDEKİLER

1. GÜN 18 Kasım 2016 / CUMA AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dekan Yrd. Ali YILMAZ	8
Rektör Cevdet COŞKUN	9
Vali Hasan KARAHAN	10

AÇILIŞ TEBLİĞLERİ

Prof. Dr. Halit ÇAL Cami Mimarisi Hakkında Tartışmalar	11
Prof. Dr. Necmettin TOZLU Din Ve Sanat	18

1. OTURUM SALON A

Dr. Abeer Hussam-eddin Al-lahham مسجد الدولة تحول في الرمزية من الديني إلى السلطوي	24
Prof. Dr. Shebl Ibrahim Ebeid- Dr. Mahmoud Roshdy Salem أضواء على عمارة المساجد الحديثة في مرغلان بأوزبكستان	32
Prof. Dr. Jamel AKBAR المسجد كمنطلق سياسي	47

1. OTURUM SALON B

Ph.D. Mud. B. Arch. Bijaya K. Shrestha Mosque as an Architectural Heritage of Muslim Community in Nepal	49
Ph.D. Norwina Mohd Nawawi Architectural Review On The Contemporary Mosque Architecture Of Malaysia: Where Are We Heading?	61
Abbas Jahanbakhsh Physical Requirements in Expanding the Social Role of Contemporary Mosques of Iran's Cities	80

1. OTURUM SALON C

Prof. Dr. Muhammed Abdussettar Osman في ملامح عمارة المساجد في مصر منذ الفتح الإسلامي وحتى العصر الحديث	96
Yrd. Doç . Dr. Mehmet Akif KORKMAZ Almanya Camilerinin Fiziki ve Kültürel Yapısı	138
Yrd. Doç . Dr. H. Hilal ŞAHİN	

Hindistan'da Türk-İslam Mimarisinin Gelişimi "Beli Başlı Mimari Eserleri"	147
Eyüp SALİH	
Balkanlar'da Çağdaş Cami Mimarisinde Arayışlar	160

**2. OTURUM
SALON A**

Prof. Dr. Hamdy Bakhit Omaran	
زخرفة المساجد في ضوء الشريعة الإسلامية	168
H. Derya Arslan	
Bina Ve Cami Cephelerinin Görsel Algıya Yönelik Değerlendirme Yöntemleri Üzerine Bir İrdeleme	181
Yrd. Doç. Dr. Şevket PEKDEMİR	
Fıkhın Cami Mimarisine Etkisi	187

**2. OTURUM
SALON B**

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ	
Örgün Eğitim Kurumundan Yaygın Eğitim Kurumuna Dönüşen Camilerin Tarihsel Serüveni	197
Yrd. Doç. Dr. Ali FİDAN	
Dinselliğin Mekânına Dönüş: Postmodern Dönemde Cami Mimarisi ve Toplum (Dini Antropolojik Bir Analiz)	205
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin KARADENİZ	
Cami Mimarisinin Toplumdaki Algısı	214
Dr. Ömer MÜFTÜOĞLU	
Müslümanların Birlikte Hareket Etme İmkânına Katkı Sağlaması Bakımından Direksiz Cami Projeleri	228

**2. OTURUM
SALON C**

Prof. Dr. Ömer İskender TULUK- Yrd. Doç. Dr. Emriye KAZAZ	
Günümüz Cami Mimarisi İçin Ufuk Açıcı Bir Miras: Doğu Karadeniz Kırsal Camileri	236
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TUNÇER	
Ahşap Camilerde Yapılan Restorasyon Çalışmalarında Aslına Uygunluk: Trabzon/Çaykara/Taşören Camii Örneği	246
İsmet ÇALIK- Mehmet FATSA	
Giresun İl Merkezinde Restore Edilen Osmanlı Dönemi Camileri	256

2. GÜN 19 Kasım 2016 / CUMARTESİ

**1. OTURUM
SALON A**

Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI

Giresun'da Klasik Cami Mimarisinin Yeniden Ortaya Çıkışının Manevî Arkaplanı 280

Doç. Dr. Aziz DOĞANAY

Modern Câmilerde Dinî Mimarîden Türk İzlerinin Silinmesine Dair İzlenimler 287

Yrd. Doç. Dr. Elif GÜRSOY

Günümüz Cami Mimarisinde Geleneksel, Modern ve Diğer Üretimler 310

Merih AYKAÇ

Ahmet Hamdi Akseki Camii ve Uygulama Süreci 315

**1. OTURUM
SALON B**

Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Ordu'da Geleneksel Cami Mimarisinin Modern Yorumları: Altınordu ve Ünye Örnekleri 321

Prof. Dr. Dicle AYDIN- Yrd. Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA

Cami Mimarisinde Yeni Arayışlar, Son Dönem Konya Camilerinin Analizi 332

Doç. Dr. Eyüp NEFES

Samsundaki Bazı Çağdaş Cami Projelerinin Düşünsel Zeminleri Üzerine Değerlendirmeler 341

Yrd. Doç. Dr. Hasan BUYRUK

İğdır ve Yöresi 20. Yüzyıl Cami Örnekleri 350

**1. OTURUM
SALON C**

Prof. Dr. Ahmet ONAY

Cumhuriyet Dönemi Cami Algısı, Mimari Yansımaları ve Bazı Yeni Yönelimler 366

Hasan AYDIN- Doç. Dr. Z. Sevgen PERKER

Çağımız Cami Mimarisine Bir Esin Kaynağı Olarak Anadolu Ahşap Cami Geleneği 371

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLER

Cumhuriyet Dönemi Özgün Camii İnşası-Tasarımı Problemi 378

Arş. Gör. Olcay Türkan YURDUGÜZEL

Cami Mimarisinin Yeniden Yorumlanması: Dünya ve Türkiye Örnekleri 381

**2. OTURUM
SALON A**

Prof. Dr. Kerim ÇINAR- Ali ŞAHİN- Sinan ÇINAR

Konya Organize Sanayi Camisi Tasarım Sürecindeki Deneyimler 399

Yrd. Doç. Dr. Gazanfer İLTAR Giresun Camilerinde Tipoloji Değerlendirmesi	408
Arş. Gör. Mesut DURAL- Doç. Dr. İbrahim B. DAĞGÜLÜ- Yrd. Doç. Dr. Emine KÖSEOĞLU Çağdaş Cami Mimarisinde Sembolik Biçimlerin Kullanıcı Algısı Üzerindeki Etkisi	417

2. OTURUM SALON B

Prof. Dr. Ömer İskender TULUK Çağdaş Cami Mimarisi Üzerine Bir Yarışma Deneyimi: Büyükkada Çarşı Camii	424
Doç. Dr. Mustafa KAVRAZ- Arş. Gör. Barış İLBAN Bulancak Sarayburnu Camii'nin Akustik Açından Değerlendirilmesi	433
Yrd. Doç. Dr. Çağla CANER YÜKSEL- Yrd. Doç. Dr. Tuba AKAR Osmanlı Mimarisinde Fevkâni Camilerden Günümüze Mimari Aktarımlar	442
Arzu ÖZEN YAVUZ- Özlem SAĞIROĞLU- Yasin Koray OKUR Çağdaş Cami Mimarisinde Bir Tasarım Arayışı: Büyükkada Çarşı Camii Mimari Fikir Yarışması Önerisi	450

2. OTURUM SALON C

Yrd. Doç. Dr. Fatih SEMERCİ- Arş. Gör. Sevim Gülen ÖZAKTAN Çağdaş Cami Mimarlığına Eleştirel Bir Bakış: İstanbul Sancaklar Cami Örneği	465
Arş. Gör. Betül ESER Çanakkale Tacettin Arslan Cami'nin Klasik ve Çağdaş Cami Mimarisi Açısından Değerlendirilmesi	473
Arş. Gör. Faruk NARMANLI Eynesil Yeşil Cami Bir Değişimi İfade Ediyor Mu?	484
Arş. Gör. Yavuz Selim GÖL İslam Şehirlerinde Caminin Konumu ve Cami Mimârîsine Yansımaları	496

3. OTURUM SALON A

Doç. Dr. Kemal ÖZKURT Çağdaş Cami Mimarisinde Kadın Çocuk ve Engelliler	502
Dr. İbrahim Türkeri- Gönül KARADEMİR TÜRKERİ Türkiye'deki Çağdaş Cami Tartışmalarına Eklemlenme: "Taş Namazgâh Tasarımı" Örneği	509
Yrd. Doç. Dr. Uğur TUZTAŞI- Arş. Gör. Pınar KOÇ- Doç. Dr. Mehmet UYSAL "Modern Cami" Mimarisi Nasıl Olmalı Tartışmalarının Temel Problematikliği: Tarihsel ve Kavramsal İzlek	515

Fatıma Zehra Yüter

Osmanlı Camileri ve Modern Mimarlıkta Organik Mimarlık Anlayışı ve
Çağımızda Cami Mimarisi Tasarımına Çözüm Önerisi Olarak "Organik Mimari
Yaklaşımı" 533

Hulusi GÜLEÇ

Giresunda Camiye Çevrilen Kiliseler ve Mimari Özellikleri 547

**3. OTURUM
SALON B**

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN

Cumhuriyetin İlanından Günümüze Cami Mimarisinde Yeni Yorumlar 563

Öğr.Gör. Erhan İŞLER- Öğr.Gör. Ahmet Mustafa ÖZTÜRK

Türk Cami Mimarisinde Ve Donatılarında Ahşap Kullanımı 577

Arş. Gör. Halit BEYAZTAŞ

Yapı Teknolojilerindeki Gelişmelerin Cami İç Mekan Kullanım Konforu
Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi 593

**3. OTURUM
SALON C**

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BAŞKONAK

Erişilebilirlik Ve Ulaşılabilirlik Uygulamaları İle Cami Mimarisine Yeni Bir
Bakış: Engelsiz Cami Örneği 607

Dr. Fatih ŞAHİN

Mimarlık Atölyesinde Alternatif Cami Arayışları 620

Dr. Rabia Zahide TEMİZ

"Toplumun İnşasında Camiilerimizin Rolü Ve Günümüz Camiilerinde Kadın
Ve Çocukların Mevcudiyetini Sınırlayan Bazı Etkenler Ve Çözüm Önerileri" 635

Cemalettin AYDINOĞLU

Bazı Dini Yapılarda Estetik Problemi: Giresun Örneği 643

DEĞERLENDİRME OTURUMU

Prof. Dr. Yılmaz CAN

671

Doç. Dr. Mustafa SARIBIYIK

672

Doç. Dr. Kemal ÖZKURT

673

Doç. Dr. Aziz DOĞANAY

675

Prof. Dr. Ömer İskender TULUK

676

Prof. Dr. Kerim ÇINAR

678

Prof. Dr. Halit ÇAL

680

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

681

KAPANIŞ KONUŞMASI

Prof. Dr. Cevdet COŞKUN

683

ÇAĞIMIZ CAMİ MİMARİSİNE BİR ESİN KAYNAĞI OLARAK ANADOLU AHŞAP CAMİ GELENEĞİ

*Hasan AYDIN**
*Z. Sevgen PERKER***

1. Giriş

Tarihteki ilk cami örnekleri Medine’de görülmele birlikte “Cami” kavramı ve mimarisi Emevi ile Abbasi devleti döneminde genişleyen İslam topraklarında gelişmiş ve bu kapsamda çeşitli yapı örnekleri sunulmuştur. İslam medeniyetinin yayıldığı Asya ile Endülüs arasında köprü görevi gören Anadolu ise bir anlamda yapı teknikleri ve sanat eserleri bağlamında sentez oluşturmuştur. Anadolu’da ilk cami örnekleri ise 600’lü yılların sonunda, Antakya Habib-i Neccar ve Diyarbakır Ulucamii gibi yapılar inşa edilerek verilmiştir.

Türklerin 1000’li yıllarda Anadolu’nun içlerine kadar gelişi ile bölgede cami yapımı artmıştır. Yapılan ilk örneklerle birlikte bölgenin geçmiş yapı kimliği ile Asya İslam Sanatı harmanlanmaya başlanmıştır. Bu harmanlamada sadece sanat anlayışı değil malzeme tercihi de yenilenmiştir. Anadolu’da özellikle Selçuklu ve Beylikler döneminde inşa edilen ilk anıtsal yapı örneklerinde mukarnas motifli taç kapılı camileri, ahşap künde-kari sanatına sahip kapı ve minberler süslemiştir. Keşfedilen yeni inşa gereçleri, gemicilik ve ticaret yolları ile ürünlerin farklı coğrafyalara nakledilebilmesi gibi etkenler malzeme çeşitlerinin artışında önemli rol oynamıştır. Bu süreçte ahşap malzemenin Anadolu cami mimarisini oluşturan çok çeşitli yapı elemanlarında başarılı kullanımları görülmeye başlanmıştır (Kuran, 2012; Öney, 1988).

2. Anadolu’da Ahşap Cami Mimarisi

Selçuklu ve Beylikler döneminde özellikle kent merkezlerinde inşa edilen camilerin beden duvarlarında malzeme tercihi olarak daha çok yığma taş kullanılmıştır. Minber, kürsü, mahfil korkulukları, pencere doğramaları ile iç mekânın çatısını taşıyan dikmelerde ise ahşap malzeme kullanımı yaygındır. Beyşehir Eşrefoğlu Ulucamii, Sivrihisar Ulucamii, Afyon Sahip Ata Ulucamii, Ankara Aslanhane Camii malzeme kullanımı açısından bu tür camilerin önemli örneklerindedir. Yapı tekniği ve malzeme olanaklarının günümüzdeki kadar çeşitli olmadığı o dönemde yapılmış camiler 700-800 senedir, sahip oldukları özgün özellikleri ile halen ayakta durabilmektedirler.

Söz konusu dönemden başlayarak Osmanlı Dönemi’nde de kısmen devam eden bir anlayışla, özellikle de kent merkezlerinden uzaklaştıkça cami yapımında ahşap kullanımının öncelikli tercih olduğu gözlemlenmektedir. Ormanlık alanlara sahip bölgelerde malzeme erişim kolaylığından da ötürü ahşap malzeme camilerin hemen tüm elemanlarında kullanılmıştır. Karadeniz Bölgesi’nde örneklerine sıkça rastladığımız camilerde gerek dış duvarlar gerekse de iç mekânı oluşturan ve süsleyen elemanlarda ahşap malzeme yoğun bir biçimde kullanılmıştır. İnşa edilen ahşap camileri künde-kari sanatı ile bezenmiş kapılar, minber ve kürsüler, kök boya tekniği ile süslenmiş tavan detayları ve çeşitli geometrik desenlere sahip ahşap dikme başları birer sanat eseri haline getirmiştir.

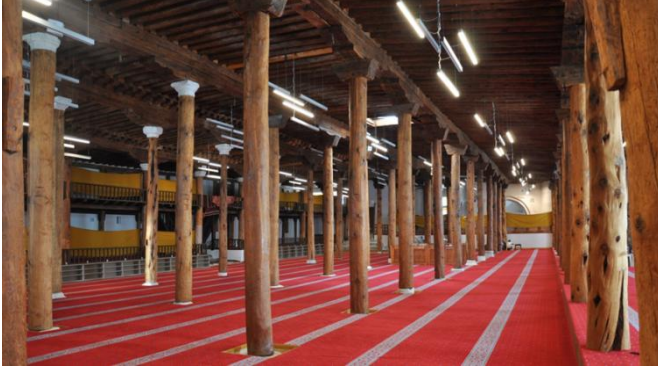
2.1. Sivrihisar Ulu Camii

Yığma taş beden duvarları ve ahşap dikmeleri ile günümüze kadar ulaşmış olan Sivrihisar Ulu Camii’nin yapım yılı 1274 olarak bilinmektedir. İşlevini halen sürdürmekte olan yapı dikdörtgen planlı olup kırma çatı ile örtülmektedir. Yapının beden duvarları arasındaki hatlarda, ibadet mekânının içinde bulunan taşıyıcı dikme ve kirişlerde ahşap malzeme başarılı bir şekilde kullanılmıştır (Şekil 1). Cami içerisinde bulunan 67 adet 35 cm çapındaki ahşap dikme, mermer ayaklara oturmaktadır. Bunlardan 4 tanesi özgün ağaç oymacılığı ile işlenmiş olup dikme üst başlıklarında işlemeli mermer kullanılmıştır. Yapının ahşap dikmeleri üst örtüden gelen yükleri temele iletmektedir. Eşit aralıklar ile yerleştirilmiş olan ahşap dikmeler doğu - batı doğrultusundaki ana kirişleri, ana kirişler ise kuzey - güney doğrultusundaki yardımcı kirişleri taşımaktadır (Şekil 2). Ahşap malzeme yapının taşıyıcı elemanlarının yanı sıra iç mimari

* Mimar, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

** Doç. Dr./ Y.Mimar, Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.

elemanlarda da kullanılmıştır. Ceviz ağacından geçme yöntemiyle yapılmış olan ve 1924 yılında Kılıç Mescidi'nden getirtilen ahşap minber bunun en önemli örneğidir. Minber, ahşap oyma tekniği uygulanarak çeşitli motiflerle bezenmiştir. Cami içerisinde oyma tekniği ile yapılan dolap kapakları da yer almaktadır. Caminin doğrama elemanlarında da ahşap kullanıldığı dikkati çekmektedir (Özalp, 1960; Altınsapan, 1997; Altınsapan ve Parla, 2004; Aydın ve Perker, 2016; Web 1, 2016)

Şekil 1. Sivrihisar Ulucamii'nde Ahşap Taşıyıcılar

Şekil 2. Sivrihisar Ulucamii'nde Ahşap Kullanımı

2.2. Afyon Ulucamii

Selçuklu Dönemi ahşap tavanlı, ahşap dikmeli camii mimarisinin önemli örneklerinden olan Afyon Ulucamii 1272-1277 yıllarında inşa edilmiştir. Yapının beden duvarları Horasan harçlı moloz taş ile oluşturulmuştur. Dikdörtgen planlı caminin harim bölümüne girişin sağlandığı batı cephesinde mermer söveli, iki kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Caminin harim bölümü, ahşap dikmelerin oluşturduğu, mihrap duvarına dik 9 sahna bölünmüştür. Bu mekânda meşe ağacından yapılmış 40 adet ahşap dikme bulunmaktadır (Şekil 3). Ahşap dikmelerin tamamı birbirinden farklı başlıklarla tamamlanmıştır (Şekil 4). Bunlar ya düz tek parça ya da mukarnaslı olarak yapılmıştır. Mukarnaslı olanların bir kısmı da oyularak çakılmış küçük parçalardan meydana gelmiştir. Ahşap dikmelerin başlıklarında sarkıt ve baklava motiflerinin hakim olduğu görülmektedir. Ahşap dikmeler alt kısmı sekizgen olan taş kaideler üzerine oturtulmuştur. Camiin iç mekânı farklı yönlerde birisi mihrabın üstünde olmak üzere toplam yirmi üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu pencerelerin bazıları yuvarlak veya sivri kemerli bazıları ise köşeli pencerelerdir. Pencereler ahşap doğramalıdır. Ahşap minber, kible duvarına bitişik olan mihrabın sağında yer almaktadır. Günümüze kadar orijinalliğini korumuş olan minber kapısı oymalı ve iki kanatlıdır. Ağaç işçiliğinin önemli bir örneği olan minberde geometrik desenler, üçgen panolar ve geçmeler görülmektedir. Kapısı abanoz ağacından olup yanları ise gürgen ağacından yapılmıştır (Önge, 1968; Kuran, 1972; Bakırer, 1976; Erken ve ark.1983).

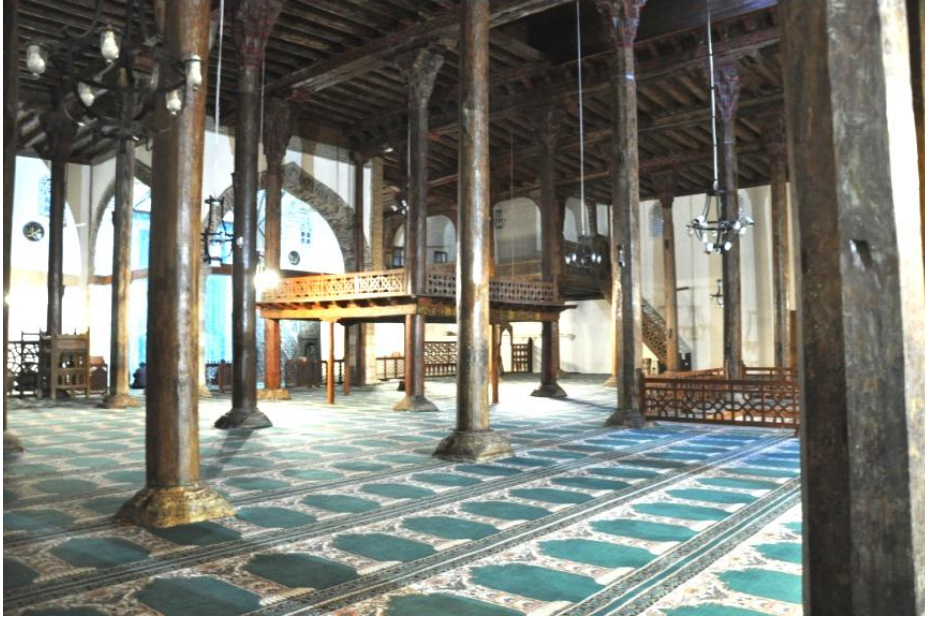
Şekil 3. Afyon Ulucamii'nde Ahşap Taşıyıcılar

Şekil 4. Ahşap Dikme Başlıklarından Bir Örnek

2.3. Beyşehir Eşrefoğlu Camii

Eşrefoğlu Camii, Anadolu'daki ahşap dikmeli camilerin en büyüğü olup 1296-1299 yılları arasında yapılmıştır. Yapının harim bölümü, kible duvarına dik olarak 6 sıra halinde yerleştirilmiş 42 adet ahşap dikmeyle 7 sahna ayrılmıştır (Şekil 5). Ahşap dikmeler taş kaidelere oturtulmuştur. İnşa edildiği dönemdeki düz toprak örtüyü taşıyan yaklaşık 42 cm çapındaki sedir ağacından yapılmış dikmeler bugün ayakta (Web 2, 2015). Bey mahfili, harimin güneybatı yönünde bulunan mukarnas başlıklı iki ahşap dikme ile taşınmaktadır. Caminin aydınlatılması, altlı üstlü olmak üzere dikdörtgen ve kemerli pencerelerle ve aydınlık feneri ile sağlanmaktadır. Kible duvarındaki ahşap alt pencereler orijinal olup çift kanatlı ve kapaklıdır. Pencere kanatlarındaki süslemelerde kapı kanatlarında olduğu gibi ahşap işçiliği göze çarpmaktadır. Yapının iç mimari elemanlarında da ahşap kullanımı dikkati çekmektedir. Mihrabın batı bitişiğinde yer alan, tamamı ceviz ağacından kündekari tekniği ile yapılmış olan minber bunun en önemli örneklerindedir. Minberde beşgen, sekizgen ve yıldız şekilli geometrik dolgular ve bitkisel bezemeler bulunmakta olup geometrik dolgular çivi veya benzeri bir malzeme kullanılmaksızın birbirine tutturulmuştur. Ayrıca caminin son cemaat mahalli ile harimi ayıran şebekelerinde, mihrap önünü ayıran parmaklıklarda, müezzin, bey ve kadınlar mahfilinin çeşitli elemanlarında da ahşap malzeme kullanıldığı görülmektedir (Akok, 1976; Koçu, 2014)

Şekil 5. Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde Ahşap Taşıyıcılar

2.4. Sahip Ata Camii

Yapımının başlangıcı itibariyle Anadolu Selçuklularının en eski ahşap destekli camisi olarak nitelenen yapının inşasına 1258 yılında başlandığı, ancak yapılan ekler nedeniyle yapının 1283 yılına kadar uzadığı bilinmektedir. Yapı kare planlı olup, taşıyıcı olarak kullanılan 12 ahşap dikme yardımı ile mihrap duvarına dik 5 sahna ayrılmıştır (Şekil 6). Güney cephesi dışında geriye kalan cephelerde ahşap doğramalı altışar pencere yer almaktadır. Simetrik olarak düzenlenen pencereler iki sıra halindedir. Kare ve küçük formda olan pencereler saçağa yakın yüksekliktedir. Dikdörtgen formda olanlar ise ortaya yakın hizalanmıştır. Sahip Ata Camii, Anadolu'da çifte minareli taç kapısı bulunan ilk camii olma özelliğini de taşımaktadır. Kapı kanatları ise ahşap olup hakiki kündekari ve oyma tekniği ile oluşturulmuştur. Sahip Ata Camii minberi de ahşap olup ceviz ağacından kündekari tekniği uygulanarak yapılmıştır (Yavaş, 2007; Ova, 2011).

Şekil 6. Konya Sahip Ata Camii'nde Ahşap Kullanımı

2.5. Kastamonu Kasabaköy Candaroğlu Mahmut Bey Camii

1336 yılında inşa edildiği bilinen Kastamonu Kasabaköy Candaroğlu Mahmut Bey Camii Anadolu'da bindirme tekniği ile yapılan ve çivi kullanılmayan camilerin en önemli örneklerindedir. Yapı dışa açık bir son cemaat yeri ile dikdörtgen bir ibadet mekânından meydana oluşmaktadır. Caminin harim bölümü ikişer ahşap dikme ile boyuna 3 sahna ayrılmış olup yapıda 3 katlı ahşap mahfil uygulanmıştır. Caminin üst örtüsünü çam ağacından yapılmış 4 ana dikme taşımaktadır (Şekil 7). Yapının tavanı ahşap olup, hiç çivi kullanılmadan, bindirme tekniği ile yapılmıştır. Caminin aydınlatılması doğu ve batı cephesinde dörder adet, güney cephesinde iki adet olmak üzere toplamda on adet ahşap doğramalı pencere ile sağlanmaktadır. Caminin ahşap işçiliği bakımından oldukça zengin bir giriş kapısı bulunmaktadır. İç mimari elemanlarında da ahşap kullanılan yapının harimin kuzeybatısında yer alan ve çam ağacından yapılmış olan minber bunun önemli örneklerindedir (Web 3, 2016; Yaylacioğlu, 2010).

Şekil 7. Kastamonu Kasabaköy Candaroğlu Mahmut Bey Camii'nde Ahşap Kullanımı

2.6. Of Bölümlü Mithat Paşa Camii

Of Bölümlü Mithat Paşa Camii'nin 1846 yılında inşa edildiği bilinmektedir (Yavuz, 2009). Alt katı taş yığma olan yapının son cemaat mahallinin döşeme ve taşıyıcıları ile üst katının oluşturulmasında ahşap malzeme kullanılmıştır (Şekil 8). Üst katı ahşap çantı tekniği kullanılarak inşa edilen yapının üst örtüsünün ve mahfil döşemesinin taşınmasında ahşap dikmeler görev almaktadır. Caminin kapı ve pencere doğramaları da ahşap malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Mahfil döşemesi ve korkuluklarında da ahşap kullanılan caminin ahşap tavanında kare çerçeve içine yerleştirilmiş, çokgen biçimli ahşap tavan göbeği yer almaktadır. Yapının ahşap minberinin yapımında ise ceviz ağacı kullanıldığı bilinmektedir.

Şekil 8. Of Bölümlü Mithat Paşa Camii'nde Ahşap Kullanımı

2.7. İznik Elmalı Köyü Camii

Yapının 1897 - 1898 arasında yapıldığı bilinmektedir. Taş temel üzerine ahşap çantı tekniği ile inşa edilmiş olan caminin ahşap elemanlarının oluşturulmasında meşe ağacı kullanılmıştır. Caminin son cemaat yeri ahşap bir sundurma ile örtülü olup sözü edilen sundurmayı 6'sı önde 2'si arkada toplam 8 adet ahşap dikme taşımaktadır. Son cemaat yeri sundurmasını taşıyan ahşap dikmeler altta ve üstte kare, bir bölümde sekizgen, bir bölümde ise daire kesitli oluşturulmuş olup ahşap yontma tekniği ile zenginleştirilmişlerdir. Yapının tüm pencere doğramaları, son cemaat yerinden camiye girişin yapıldığı ana kapı, mahfil kotuna ulaşan merdiven ile mahfil döşemesinin yanı sıra minber, mahfil korkulukları, caminin ana ibadet mekânının üstünde bulunan kademeli tavan ve tavan göbeği de ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Ahşap malzeme caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minaresinde de başarılı bir biçimde kullanılmıştır (Aydın ve Perker, 2015) (Şekil 9).

Şekil 9. İznik Elmalı Köyü Camii'nde Ahşap Kullanımı

3. Değerlendirme ve Sonuç

Anadolu cami mimarisinde Selçuklu ve Beylikler döneminden başlamak üzere oldukça başarılı bir ahşap kullanımı olduğu, özellikle ormanlık alanların yoğun olduğu bölgelerde bir kısım caminin çivi dahi kullanılmaksızın "çantı" veya "bindirme" gibi tekniklerle inşa edildiği görülmektedir. Sözü edilen ve yaklaşık 500 - 600 yıldır ayakta duran ahşap camiler, toplumun geneline hakim olan, ahşap malzemenin kolay bozulur olması, özellikle su ve nemden kolay etkilenmesi ve kısa ömürlü olması yönündeki olumsuz görüşleri çürütür niteliktedir.

Ahşap; yaşayan, nefes alan, su ve nemi içine hapsedip dışarı salabilen, ortam rutubetini dengeleyen bir malzeme türüdür. Bu özellikleri ile günümüzde sağlıklı bir yapı malzemesi olarak nitelendirilmektedir. Yüzyıllar öncesinin tekniği ve olanakları ile inşa edilmiş olmasına karşın halen varlıklarını sürdüren ahşap camiler ahşap malzemenin dayanıklılığı konusunda da en önemli kanıttır. Ancak ahşap malzeme günümüzde, başta teknolojik olanaklara bağlı yeni malzeme alternatiflerinin ortaya çıkması olmak üzere çeşitli nedenlerle tıpkı diğer yapı türlerinde olduğu gibi cami mimarisindeki kullanımını da neredeyse kaybetmiştir. Diğer yandan, özellikle son 50 yıllık dönemde yapılan camilerde "yapı malzemesi kullanımı" ve "mimari estetik" önemli birer sorunsal haline gelmiştir. Günümüzde yapılan, gerek mekânsal kurgusu ve gerekse malzeme tercihleri nedeni ile bir ibadet yapısının sahip olması gereken mimari kurgudan uzak olan pek çok caminin, işlevsel amaçlarına ulaşmaları oldukça zor görünmektedir.

Ekolojik yapıların insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına olan olumlu katkısının vurgulandığı günümüz mimari ortamında ahşap malzeme, insanların huzur arayışına cevap verecek olan ibadet yapılarının işlevsel gereklilikleri ile de doğrudan bir uyum içindedir. Diğer yandan gelişen endüstriyel olanaklar ile sorunlu yönlerinden giderek arındırılan ahşap malzeme güncel yapılarda bozulma kaygısı güdülmeden kullanılabilir noktaya gelmiştir. Endüstriyel ahşap üretimi, endüstriyel orman alanlarının oluşturulmasını gerektirmekte, bu durum ise şehirlerimizin daha temiz bir havaya sahip olması anlamına gelmektedir. Azalan dünya kaynakları ile gündemi meşgul eden sürdürülebilirlik ve geri kazanım kavramları ahşap malzemeyi daha da önemli hale getirmektedir. Sökülüp takılabilen, farklı işlevler için tekraren kullanılabilen ahşap yapı malzemesi çevre kalitesine ve insan sağlığına olumlu katkılar sunmaktadır.

Geçmişteki başarılı örneklerden yola çıkıldığında, yapılara kimlik kazandırılmasında yapı malzemesinin önemli bir rolünün bulunduğu görülmektedir. Anadolu yapı geleneğinde önemli kullanım örnekleri bulunan, mimaride taşıyıcıdan süslemeye çeşitli elemanlarda kullanılması olanaklı olan ahşap malzemenin olumsuz özelliklerinin günümüz endüstriyel ve teknolojik olanakları ile giderilmesinin kolay olduğu da bilinmektedir. Ahşap malzemenin çevre ve insan sağlığı açısından potansiyeli onu diğer yapı malzemelerinden çok daha olumlu bir konumda tutmaktadır. Sayılan nedenlerle ahşap malzemenin günümüzde tasarım ve işlev bağlamında başarılı yeni arayışlar içerisinde olan cami mimarisine yeni bir yön ve kimlik kazandırabileceğine inanılmaktadır.

Kaynaklar

- Akok, M., (1976). Konya Beyşehirinde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi, Türk Etnografya Dergisi, Sayı: 15, Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Altınsapan, E., (1997). Ortaçağda Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11-15. Yüzyıllar Mimarisi), Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- Altınsapan, E., Parla, C. (2004). Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları I, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- Aydın, H., Perker, Z.S., (2015). İznik Elmalı Ahşap Camii Yapısal Özellikleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 53, 37-47.
- Aydın, H., Perker, Z.S., (2016). An Example Of AnatolianSeljug's Multi-SupportedMosques: Sivrihisar Great MosqueAndItsStructuralProperties, TheJournal of International SocialResearch, Vol. 9, Issue 42, p. 911-923.

- Bakırer, Ö., (1976). 13 ve 14. Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları, s.181, Ankara.
Çaycı, A., (2008). Eşrefoğlu Beyliđi Dönemi Mimari Eserleri, Ankara.
Erken, S., Beşbaş, N., Denizli, H. (1983). Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler Cilt 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Önge, Y. (1968), Anadolu Mimari Sanatında Ahşap Stalaktitli Sütun Başlıkları, Önasya Dergisi, 4/37, s.12.
- Özalp, T., (1960). Sivrihisar Tarihi.
Koçu, N., (2014). Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde Geleneksel Yapı Malzemeleri ve Onarım Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Artium Dergisi, Cilt 2 Sayı 1, Sayfa: 58-69.
- Kuran, A., (1972).Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi, Malazgirt Armağanı, s.183.
Kuran, A., (2012). Selçuklular'dan Cumhuriyete Türkiye'de Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ova, E. (2011). Konya Sahip Ata Camii Süslemelerine Genel Bakış, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı, Ankara.
- Öney, G., (1988). Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Yavaş, A., (2007). Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Yavuz, M., (2009). Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2/9, s.308.
- Yaylacioğlu, Ö., (2010). Kastamonu Kasaba Köy Mahmud Bey Camii, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
Web 1. <https://www.youtube.com/watch?v=mNzN6C0SLY4> (Erişim Tarihi: 25.10.2016)
Web 2. <https://www.youtube.com/watch?v=utZNclVBQyE> (Erişim Tarihi: 01.10.2015)
Web 3. <https://www.youtube.com/watch?v=Rh7Kc4-lZbY> (Erişim Tarihi: 25.10.2016)